

PREGĂTIREA PROFESIONALĂ A OFIȚERILOR DE INVESTIGAȚIE ÎN VEDEREA APLICĂRII MIJLOACELOR TEHNICE OPERATIVE

Boris GLAVAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Ghennadi CALCAVURA,

*doctorand, asistent universitar
al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al R. Moldova*

Adnotare

Prin prisma importanței activității speciale de investigații în combaterea criminalității, prin necesitatea pregătirii și antrenării cadrelor calificate în acest sens, prezenta lucrare evidențiază rolul asigurării bazei tehnico-materiale la pregătirea profesională a ofițerilor de investigații în vederea aplicării mijloacelor tehnice operative, formării deprinderilor și abilităților corespunzătoare.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, tehnici speciale de investigare, mandat de securitate, supraveghere tehnică, proces penal, urmărire penală.

Summary

Given the importance of special investigative work in combating crime, the need to train and employ qualified staff in this regard, this paper emphasizes the importance of the technical basis for the training of investigative officers for the application of operational technical means, skills and abilities.

Keywords: special activity of investigations, special measures of investigations, special techniques of investigation, security mandate, technical supervision, criminal trial, prosecution.

Introducere. Actuala criminalitate din R. Moldova, precum și din multe alte republici exsovietice, se deosebește esențial de cea specifică anilor din preajma proclamării independenței. Comparativ cu perioada anterioară astăzi criminalitatea organizată a devenit mult mai îngrijorătoare. S-au format legături mult mai strânse cu rețelele criminale internaționale și s-au dezvoltat metodicile de comunicare și acțiune între traficanții de ființe umane, contrabandiști, traficanții de organe. În prezent, iau amploare atacurile cibernetice, infracțiunile informatice, falsurile de carduri bancare, escrocheri-

ile, comerțul ilegal cu droguri, afectând tot mai mult securitatea cetățeanului și tendința sa spre un mod de viață european.

Globalizarea, libera circulație și transformarea digitală continuă să aducă prosperitate, să ne ușureze viața și să stimuleze inovarea și creșterea economică, doar că aceste avantaje implică și niște riscuri, precum și costuri inerente, iar beneficiile, de cele mai multe ori, sunt manipulate în interesul structurilor criminale capabile să intervină la nivel transfrontalier și să profite de vulnerabilitatea grupurilor sociale.

În timpul pandemiei de COVID-19, noile tehnologii au permis funcționarea multor întreprinderi și servicii publice, fie prin asigurarea conexiunii pentru lucrul la distanță, fie prin menținerea logisticii lanțurilor de aprovizionare. Acest lucru însă a deschis calea către o creștere extraordinară a atacurilor rău intenționate, în încercarea de a profita în scopuri infracționale de pe urma perturbărilor provocate de pandemie și de trecerea la lucrul la distanță de acasă [1]. Atacurile pot surveni în orice moment, iar urmele criminale nu mai pot fi găsite ca altădată [2], deoarece capacitățile de investigare a mediului obișnuit de criminalitate au rămas ineficiente. Criminologii explică această situație și prin atragerea de partea mediului criminal a unui număr impunător de profesioniști intelectuali care cunosc și aplică iscusit metodele și procedeele organelor de ocrotire a normelor de drept [3].

Pe un astfel de fundal se observă pronunțată valoarea activității speciale de investigații (ASI), în general, și a mijloacelor tehnico-operative, în mod special. Se cunoaște și s-a demonstrat la modul practic că eficacitatea activității speciale de investigație este direct proporțională cu nivelul de introducere și utilizare a mijloacelor tehnice de obținere și înregistrare a informației, de transmitere, recepție și stocare a datelor, de supraveghere și identificare a persoanelor, de dirijare și control al personalului etc. [4].

Fără utilizarea mijloacelor tehnice operative, accentuează expertii în domeniu, este dificil să ne bazăm pe eficacitatea activităților subdiviziunilor operative ale organelor care desfășoară ASI [5]. Un element-cheie la aplicarea mijloacelor tehnice operative de către ofițerii de investigație ține de pregătirea lor profesională în acest sens. În continuare vom discuta anume despre acest subiect, abordând totodată și unele probleme tangențiale.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: logică, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (literatura de specialitate, note și avize ale proiectelor de lege, alte materiale relevante, legislația națională) și a propriei experiențe a autorilor în domeniul pregătirii profesionale a ofițerilor de investigație sunt formulate concluziile și propunerile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Pregătirea profesională a ofițerilor de investigație în vederea aplicării mijloacelor tehnico-operative, la ora actuală,

este o misiune pe cât de responsabilă pe atât de complicată.

Responsabilitatea presupune stabilirea unor standarde de calitate a procesului de formare profesională, iar complexitatea constă în dificultatea atingerii respectivelor standarde.

Ministerul Afacerilor Interne al RM (în continuare MAI) acordă foarte mare atenție calității instruirii și asigurării cu personal foarte bine pregătit în măsură să-și îndeplinească atribuțiile de serviciu și să răspundă provocărilor legate de așteptările comunității, aprobând în acest sens mai multe documente.

Astfel, în 2013 a fost aprobată *Concepția privind formarea profesională a personalului MAI* [6] prin care s-a stabilit un sistem întreg de probleme actuale cu care se confruntă instituția în domeniul formării profesionale și care urmau a fi soluționate prin implementarea respectivei Concepții. Punerea în aplicare a prevederilor Concepției includea alocarea de la bugetul MAI a mijloacelor financiare pentru procurarea tehnicii de instruire necesare.

În 2017, a fost aprobat *Regulamentul cu privire la formarea profesională continuă a funcționarilor publici cu statut special din cadrul MAI* [7] în care s-a stabilit modul de planificare, organizare și desfășurare a procesului de formare profesională continuă a funcționarilor publici cu statut special din cadrul aparatului central al MAI, autorităților administrative și instituțiilor din subordinea MAI, precum și militarilor.

Printre obiectivele de bază ale Regulamentului indicat se numără: dezvoltarea nivelului de profesionalism al angajaților MAI; actualizarea cunoștințelor și perfecționarea pregătirii profesionale în domeniul de activitate; însușirea unor cunoștințe noi, aplicarea tehnologiilor avansate, metodelor și procedeele moderne necesare pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu.

Conform acestui regulament, Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI îi revine un rol foarte important în cadrul procesului de formare profesională a funcționarilor publici cu statut special din cadrul MAI, și anume organizarea cursurilor de perfecționare/ specializare/ recalificare.

Desigur că la elaborarea programei curriculare privind pregătirea profesională a ofițerilor de investigație în vederea aplicării mijloacelor tehnice operative se ține cont de prevederile actelor indicate mai sus, dar instruirea propriu-zisă se face în baza suportului tehnico-material existent care, din păcate, din anumite considerente (lipsa suportului financiar, concurența priorităților), a rămas neschimbat mai bine de două decenii.

Este absolut important să înțelegem cu toții, în special fiind vorba de cei care în virtutea funcțiilor de serviciu sunt în măsură să decidă în privința asigurării bazei tehnico-materiale a procesului de instruire, că standardele scontate privind instruirea de calitate a ofițerilor de investigație în vederea aplicării mijloacelor tehnico-operative pot fi atinse doar prin instruirea apli-

cativ-practică.

Este important să conștientizăm și faptul că lumea criminală dispune în propriu de resurse materiale, intelectuale și, desigur, tehnice semnificative. Structurile criminale utilizează pe scară largă mijloace moderne de comunicare, dispozitive de vedere în întuneric, echipamente de interceptare și înregistrare a sunetului, aplică echipament tehnic modern de supraveghere și cele mai noi tehnologii informatice. Reprezentanții grupărilor criminale studiază în mod activ tehnica specială, vizitează expozițiile corespunzătoare, alocă fonduri semnificative pentru achiziționarea unor astfel de echipamente [8].

Conform estimărilor unor experți, peste jumătate din infracțiunile comise prin concursul grupurilor organizate sunt comise cu ajutorul mijloacelor tehnice. Caracteristicile tehnice ale echipamentelor pe care le folosesc adesea le depășesc pe cele utilizate de ofițerii de investigație. Tupeul criminalilor a sporit atât de mult încât s-a ajuns să fie interceptate convorbirile funcționarilor de cel mai înalt rang în organele de ocrotire a normelor de drept. De obicei, astfel de cazuri nu se fac publice, totuși un exemplu în acest sens s-a strecurat în literatura de specialitate. În 1995, în biroul procurorului general adjunct al Federației Ruse, fiind responsabil de supravegherea cercetării cazurilor penale de o importanță deosebită, a fost găsit un dispozitiv spion ale cărui caracteristici tehnice permiteau transmiterea convorbirilor la distanța de câteva sute de metri [9]. Astfel de cazuri au loc și la noi în țară, am putea spune chiar foarte frecvent, internetul este plin de fel de fel de interceptări a diferitor funcționari, miniștri, politicieni, jurnaliști și, ca de obicei, autorii respectivelor interceptări rămân anonimi.

Realizările progresului tehnico-științific din ultimii ani au devenit baza creării unei game largi de mijloace electronice de spionaj de o generație nouă, acestea dispunând de caracteristici tactice foarte puternice: controlul electronic ascuns al mișcării obiectelor în condiții urbane dificile; control acustic ascuns al spațiilor fără a pune niciun echipament în ele; monitorizarea rețelelor sociale și a internetului; controlul stării psihofiziologice a persoanelor etc. Miniaturizarea mijloacelor tehnice, utilizarea metodelor digitale de prelucrare a datelor, noile principii de funcționare nu numai că sporesc eficiența rezolvării problemelor tradiționale, ci și fac posibilă implementarea unor scheme tehnologice fundamentale noi, inaccesibile anterior, pentru obținerea de informații în mod ascuns.

Este relevant să menționăm și faptul că lumea criminală nu are restricții la capitolul dotare cu mijloace tehnice moderne nici din punct de vedere financiar și nici al accesibilității. Observăm că în ultima perioadă și contrabandiștii s-au echipat cu tehnică performantă. Mărfurile, în special țigările, tot mai frecvent sunt transportate peste frontiera de stat cu ajutorul

dronelor conduse de la distanță prin sistem de monitorizare GPRS (General Packet Radio Service) [10].

Desigur că această situație impune organele de drept să ia măsuri serioase în vederea evaluării echipamentului tehnic din dotare și completarea acestuia cu mijloace tehnice noi, moderne în măsură să răspundă provocărilor, în primul rând, organizațiilor criminale. Fără îndoială, gradul de dotare cu echipament tehnic, atât sub aspect calitativ, cât și cantitativ, reflectă capacitățile subdiviziunilor specializate de a rezolva cu succes sarcinile operative atribuite acestora, însă trebuie subliniat și faptul că practicienii ar putea dispune de orice mijloace tehnice și în cantități suficiente și să nu poată obține efectul dorit, deoarece tehnica însăși, în lipsa specialistului, nu este capabilă să rezolve nimic. Referindu-se la acest subiect, profesorul Omelin V.N, specialist în materia activității speciale de investigații, a punctat corect: *„Cel mai modern și perfect computer fără softul adecvat și în lipsa abilităților corespunzătoare de aplicare nu înseamnă nimic altceva decât cheltuieli mari, sau în cel mai bun caz, o mașină de tapat”* [11].

Într-adevăr, asigurarea cu mijloace tehnice a subdiviziunilor speciale de investigații este foarte importantă dar nu și suficientă pentru opunerea de rezistență activităților criminale. În linii generale, pentru utilizarea forțelor, mijloacelor și metodelor operative, este necesar ca ofițerii de investigații să acționeze rapid, corect din punct de vedere tactic și să fie gata pentru rezolvarea sarcinilor operativ-tactice emergente, iar pentru obținerea acestor rezultate este nevoie de pregătire profesională de calitate.

Conținutul pregătirii profesionale a ofițerilor de investigație în vederea aplicării mijloacelor tehnice operative cuprinde pregătirea profesional-tehnică a acestora în conformitate cu cerințele ASI, incluzând trei aspecte de bază: 1) cunoștințe juridice privind respectarea drepturilor persoanei la realizarea măsurilor speciale de investigații; 2) cunoștințe speciale tehnice; 3) abilități și deprinderi practice în vederea aplicării mijloacelor tehnice operative pentru realizarea sarcinilor de serviciu atribuite acestora.

Legislația națională în domeniul ASI pune foarte mare accent pe utilizarea mijloacelor tehnice operative de către ofițerii de investigație la realizarea sarcinilor care le revin. Chiar în art.1 al Legii nr.59/2012 în care este stipulată noțiunea ASI legiuitorul face referință la utilizarea mijloacelor tehnice speciale în scopul culegerii de informații. O mică remarcă doar, legea este discreționară în privința utilizării mijloacelor tehnice operative de către ofițerii de investigații, în sensul că le permite să aplice în mod individual mijloacele tehnice corespunzătoare fără concursul specialiștilor. Această abordare corespunde întocmai principiului confidențialității, fiindcă, atunci când sunt mai puține persoane implicate la realizarea măsurii speciale de investigații este mai mare probabilitatea ca scurgerile de informații să nu

aibă loc.

În art.7 al aceleiași legi se prevede posibilitatea procurării mijloacelor tehnice moderne destinate pentru culegerea informațiilor de către subdiviziunile specializate care efectuează ASI ale MAI, CNA și SIS. În acest context atragem atenția asupra unei lacune legislative care ar putea deveni o problemă la capitolul asigurării bazei tehnico-materiale cu mijloace tehnico-operative moderne pentru pregătirea profesională a ofițerilor de investigații în vederea aplicării acestora. Academia „Ștefan cel Mare” nu face parte din lista subdiviziunilor specializate ale MAI care efectuează ASI, respectiv se pare că nu are dreptul să procure mijloace tehnico-operative moderne destinate pentru obținerea în secret a informației chiar dacă scopul urmărit este unul nobil—asigurarea bazei tehnico-materiale a procesului de instruire (alin.(2) al art.7).

De fapt, aceasta este o problemă juridică complicată și afectează în primul rând ceilalți subiecți care desfășoară ASI dar care, din considerente neclare, au rămas fără competența de a procura mijloacele tehnice corespunzătoare. Problema a fost sesizată de mai demult, au fost făcute și propunerile corespunzătoare de lege ferenda [12], dar se pare totuși că încă nu există suficientă voință politică pentru soluționarea acesteia.

Cât privește asigurarea bazei tehnico-materiale cu mijloace tehnico-operative moderne pentru pregătirea profesională a ofițerilor de investigații în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare”, soluția ar fi una foarte simplă – procurarea respectivelor mijloace tehnice de către MAI și transmiterea acestora la balanța Academiei.

În art.18 al Legii nr.59/2012 precum și în art.132² CPP sunt prevăzute șirul de măsuri speciale de investigație prin care se realizează ASI. Analiza acestora ne permite să conchidem că practic fiecare măsură implică aplicarea mijloacelor tehnice operative, unele din ele fiind chiar imposibil de realizat în lipsa lor (exemplu: *documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, precum și localizarea sau urmărirea prin sistem de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice, sau cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat*).

Deși s-ar părea evident faptul că la realizarea măsurilor speciale de investigații pot fi aplicate mijloacele tehnico-operative, totuși legiuitorul a ținut să mai accentueze încă o dată în mod expres faptul că: „*În procesul efectuării măsurilor speciale de investigații se face uz de sisteme informaționale, de aparate de înregistrare video și audio, de aparate de fotografiat și de filmat, de alte mijloace tehnice, inclusiv de mijloace tehnice speciale pentru obținerea în secret a informației dacă acestea au fost autorizate în modul stabilit de lege*” (alin.(5) al art.18 al Legii nr.59/2012; alin.(2) al art.132² CPP).

Hotărârea Guvernului nr.100/2009 [13] descoperă „Lista tipurilor de mijloace tehnice speciale destinate (proiectate, modificate sau programate) pentru obținerea în secret a informațiilor în procesul de desfășurare a activității speciale de investigații” (mijloace tehnice operative), acestea incluzând mijloacele tehnice speciale destinate pentru: obținerea ascunsă a informației sonore; supravegherea ascunsă și documentare; interceptarea ascunsă a convorbirilor telefonice; interceptarea ascunsă și înregistrarea informației vehiculate prin rețele de comunicații electronice; interceptarea ascunsă și înregistrarea informației vehiculate prin sistemele informaționale și rețelele de transport de date; obținerea accesului neautorizat la informațiile stocate în sistemele informaționale și pe alte mijloace tehnice de păstrare a informației; examinarea ascunsă a obiectelor, corespondenței poștale și a documentelor; pătrunderea ascunsă și examinarea încăperilor, mijloacelor de transport și altor obiecte; controlul ascuns al deplasărilor mijloacelor de transport și al altor obiecte; identificarea ascunsă a persoanelor.

În concluzie, ar trebui subliniat faptul că utilizarea mijloacelor tehnice operative la desfășurarea ASI contribuie esențial la creșterea eficienței practice a oricărei măsuri speciale de investigații. Mijloacele tehnice operative adesea devin singura oportunitate de obținere a informațiilor necesare pentru demascarea, prevenirea, curmarea activității foarte bine deghizate a grupurilor și organizațiilor criminale, precum și pentru cercetarea și descoperirea infracțiunilor grave, a celor comise în serie și a multor altor infracțiuni greu de investigat.

Performanța și reușita în astfel de situații este dictată de nivelul de pregătire al ofițerilor de investigații în vederea aplicării mijloacelor tehnice operative, iar rolul principal în pregătirea profesională a acestora îl are formarea abilităților și deprinderilor practice corespunzătoare.

Referințe bibliografice

1. COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL EUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR referitoare la Strategia UE privind uniunea securității. Bruxelles, 24.7.2020 COM(2020) 605 final. // <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2020/RO/COM-2020-605-F1-RO-MAIN-PART-1.PDF> (vizitat la 21.11.2020).
2. Бирюлькин В.Г., Писаренко Н.Н., Шматов М.А. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности // Вопросы применения Федерального Закона «Об оперативно-розыскной деятельности»: Межвузовский сборник научных трудов, Омск: ЮИ МВД России, 1998, С. 65.

3. Базарбаев А.С. Роль оперативно-розыскной деятельности в борьбе с преступностью. Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал. 2011 // <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-operativno-rozysknoy-deyatelnosti-v-borbe-s-prestupnostyu> (vizitat la 21.11.2020).
4. Mîrzac V., Glavan B., Utilizarea mijloacelor tehnice în activitatea specială de investigații. Chișinău. Acad. „Ștefan cel Mare”, 2014. p. 3.
5. Омелин В.Н. Понятие оперативно-технического обеспечения оперативно-розыскной деятельности. ЗАКОН И ПРАВО. 2018. N10. С.115-117 // <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-operativno-tehnicheskogo-obespecheniya-operativno-rozysknoy-deyatelnosti> (vizitat la 23.11.2020).
6. Ordinul MAI nr.190 din 14.06.2013 cu privire la aprobarea Concepției privind formarea profesională a personalului MAI.
7. Ordinul MAI nr.114 din 04.05.2017 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la formarea profesională continuă a funcționarilor publici cu statut special din cadrul MAI.
8. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник/ Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова.- М.: ИНФРА-М, 2006.- X, с. 393.
9. Практика уголовного сыска. Научно-практический сборник / Сост.: Ваксян А.; Под науч. ред.: Алексеев А.И. - М.: Лига Разум, 1999. С. 214-215.
10. <https://agora.md/stiri/12101/foto--tigari-de-contrabanda-tran-sortate-cu-ajutorul-unei-drone> // <https://ro.sputnik.md/society/20180213/17266940/contrabanda-drona-tigari-prut.html> (vizitat la 23.11.2020).
11. Омелин В.Н. Понятие оперативно-технического обеспечения оперативно-розыскной деятельности. ЗАКОН И ПРАВО. 2018. N10. С.115-117 // <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-operativno-tehnicheskogo-obespecheniya-operativno-rozysknoy-deyatelnosti> (vizitat la 23.11.2020).
12. NOTA INFORMATIVĂ la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative p.11. // http://www.particip.gov.md/public/documente/131/anexe/ro_4387_NFPL010817.pdf (vizitat la 23.11.2020).
13. Hotărârea Guvernului nr. 100 din 09.02.2009 privind aprobarea Regulamentului cu privire la importul, exportul, proiectarea, producerea și comercializarea mijloacelor tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației și a Clasificatorului mijloacelor tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației.